

Bryum turbinatum

Halsbryum

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Bryales, **Familj:** Bryaceae, **Släkte:** *Bryum* (bryummossor),
Art: *Bryum turbinatum* - halsbryum (Hedw.) Turner **Synonymer:**

Kännetecken

Artens skott bildar gulgröna till rödbruna tuvor. Skotten är upp till 3 cm höga. Stammen är blekröd och bladen relativt jämnt spridda längs stammen. Bladen är något nedlöpande, kölade och något kupade, ovala till brett triangulära och har en avlång, uddlik och nästan slät spets. Nerven är kraftig, brunaktig och slutar nedanför spetsen eller är kort utlöpande. Bladkanten är dubbelskiktad, plan eller något tillbakaböjd i den nedre delen. Kantlisten är smal och ibland otydligt avgränsad. Bladcellerna är hexagonala till rombiska, ca 18 µm breda och relativt tunnväggiga. Arten är skildkönad men kapslar förekommer då och då. Kapseln är stor och brett päronformig, ljusbrun eller svartaktig som gammal, hängande och skaftet är krokigt och rödbrunt. Som torr är kapseln karakteristiskt hoptryckt medan mynningen förblir intakt och därför bredare än resten av kapseln. Som fuktig är mynningen däremot ca hälften så bred som kapseln. Den yttre tandkransen är gul till orange nedtill och tänderna har många smala lameller med en smal, hinnlik kant. Den inre tandkransen är blekgul med tänder med ovala öppningar och långa cilier med kraftiga utskott. Sporererna är relativt små, 18–20 µm i diameter. Specialiserad vegetativ förökning är inte känd. Halsbryum kan likna flera andra arter i släktet och det behövs kapslar med välutvecklat peristom för korrekt artbestämning. Men om den har torra kapslar känns den lätt igen på att mynningen är tydligt bredare än resten av kapseln. Den liknar storbladsbryum *Bryum schleicheri*, men den senare har kraftiga skott, brett ovala, kupade blad med en bred bas, tydligt nedlöpande blad och oftast mycket större bladceller.

Utbredning och status

Arten är sällsynt, men åtminstone tidigare spridd i södra Sverige, och enstaka fynd har även gjorts i norra Sverige. Antagligen är den förbisedd eftersom den inte går att känna igen när den saknar kapslar. Den är mycket sällsynt i Norge och Finland och troligen även i Danmark. Världsutbredningen omfattar Europa, Afrika, Asien och Syd- och Nordamerika.

Arten är rödlistad i flera andra europeiska länder (Hodgetts 2015).

Ekologi

Halsbryum växer på exponerad, bar mineraljord som är fuktig eller blöt åtminstone under vinter och vår, men som eventuellt torkar upp under sommaren. Substratet är kalkrik, basisk mineraljord, ibland med inblandning av humus. Den växer ofta vid stränder av sjöar och vattendrag eller vid vattensamlingar i kalkbrott eller grustag tillsammans med bl.a. fetbålmossa *Aneura pinguis*, sjöbryum *Bryum knowltonii* och kragpellia *Pellia endiviifolia*. Troligen har arten minskat eftersom mängden småvatten i jordbrukslandskapet minskat kraftigt under 1900-talet.

Hot

Igenväxning och exploatering av stränder runt slättsjöar, mägergravar och vattendrag i jordbrukslandskapet utgör främsta hoten.

Åtgärder

Aktuella lokaler bör skötas så att arten kan fortleva i livskraftig omfattning. Arten måste eftersökas samt dess biologi och krav på skötsel och skydd utredas.

Övrigt

Utländska namn - NO: Klokkevrangmose, FI: Hiirensammalet, DK: Top-Bryum.

Etymologi: turbinatus = formad som en snurra, koniskt tillspetsad, omvänt konisk (med spetsen nedåt), pluggformad; turbin-is genitiv av turbo (lat.) = snurra, virvel, vridning; suffixet -atus (lat.).

Uttal: [Brýum turbinátum]

KEY FACTS Topshape Thread-moss. Shoots up to 3 cm high, forming yellowish-green to reddish-brown tufts. Stem pale red, leaves relatively equidistant. Leaves ovate to broadly triangular, keeled, slightly convex, slightly decurrent at base, ending in a slender, more or less smooth acumen. Costa stout, brownish, ending below apex or shortly excurrent. Dioicous, capsules occasional. Capsule large, pale brown (later blackish), broadly pyriform, pendulous. Mouth of moist capsules c. half maximum diameter of capsule. Dry capsules, however, characteristically contracted with only mouth remaining unaltered (and hence wider than body of capsule). Exostome teeth subdivided into numerous lamellae, yellow to orange-coloured below, margin scarious. Endostome pale yellow. Teeth with oval perforations, cilia long and strongly appendiculate. Seta reddish-brown, curved. - Grows on exposed, bare, calcareous mineral soil (sometimes with intermixture of humus) at sites that are moist to wet at least throughout winter and spring but may dry out during summer. Typical habitats include shores of lakes and streams and pools in limestone quarries or gravel pits.

Litteratur

Crum, H. & Anderson, L. E. 1981. Mosses of eastern North America, Vol. 1 & 2: Columbia University Press, New York.
Crundwell, A.C. & Nyholm, E. 1964. The European species of the *Bryum erythrocarpum* complex. *Trans. Brit. Bryol. Soc.* 4: 597-637.

Hill, M.O., Preston, C.D. & Smith, A.J.E. 1994. *Atlas of the bryophytes of Britain and Ireland*. Vol 3. Mosses (Diplolepideae). Harley Books, Colchester.

Hodgetts, N. G. (red.) 2015. Checklist and country status of European bryophytes - towards a new Red List for Europe. Irish Wildlife Manuals 84. National Parks and Wildlife Service, Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht, Ireland.

Nyholm, E. 1993. *Illustrated Flora of Nordic Mosses. Fasc. 3*. Nordisk Bryol. Förening, Köpenhamn och Lund.

Weibull, H. 2008. *Bryum turbinatum* halsbryum s. 341-342. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna.

Bladmossor. Kompaktmossor - kapmossor : Bryophyta : Anoetangium - Orthodontium. Artdatabanken, SLU, Uppsala.

Författare

Henrik Weibull 2008. Redigerat av Tomas Hallingbäck 2010.